

Dr. Zeynep Elif Yıldız

II. Başkan, Jeolojik Araştırmalar Derneği

zeynepelif@zeynepelifyildizel.com
 twitter: @ZeynepYildizel
 facebook: facebook.com/zeynepelifyildizel
 www.zeynepelifyildizel.com

DOĞU AKDENİZ 4000 YILLIK GÜÇ SAVAŞLARI

DOĞU AKDENİZ'E SAHİP OLMA İHTİRASI 2000'Lİ YILLARDAN ÇOK ÖNCE MÖ 2000 YILINDAN İTİBAREN VAR OLAN BİR GERÇEKTİR. BAKIRIN YERİNİ TUNÇ'UN ALMASI MÖ 2 BİN YILLARINDA DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNDE BÜYÜK BİR DEĞİŞİME SAHNE OLMUŞTUR. TUNÇ İÇİN GEREKLİ OLAN BAKIR VE KALAY, BÖLGEDEKİ GÜÇLERİN EKONOMİK ÇIKARLARINI ETKİLEMİŞ VE ULUSLAR ARASI TİCARETİN BAŞLAMASINA ÖNCÜLÜK ETMİŞTİR. ÖYLE Kİ BU PAYLAŞIM KAVGASI, TİCARİ META ARTIK TUNÇ OLMAMASINA RAĞMEN, HALEN DEVAM ETMEKTEDİR.

MÖ 2000'li yıllarda bölgedeki güç Hitit İmparatorluğu idi [a]. Anadolu'da Merkezi otoriteyi sağlamış olan bu devlet hedefine Suriye'yi almıştır. Suriye o dönemde doğudan gelen ticaret yollarını limanlarından avrupalıya gönderen önemli bir merkez konumundaydı. Bu ticaret rotası aynı zamanda Kıbrıs'da içine almaktaydı. Ayrıca bu bölgenin güneyinde dönemin bir başka gücü, Mısır Krallığı bulunmaktaydı. Dolayısıyla ile Doğu Akdeniz limalarına hakim olmak doğudan gelen ticari malların el değiştirme noktasına hakim olmaktı. Bu sebeple dönemin iki dev ülkesi MÖ 1275 yılında Suriye'deki Kadeş ovasında karşı karşıya gelmişlerdir. MÖ 1259 yılında III. Hattuşili ile II. Ramses arasında imzalanan Kadeş Antlaşması, Suriye topraklarının paylaşıldığı, Dünyanın ilk yazılı barış antlaşmasıdır. Orijinal metin İstanbul Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir [1] [b].

[a] Hitit İmparatorluğu

Tarihte kurulmuş diğer üç büyük imparatorluğun, Roma, Bizans ve Osmanlı'nın, gücünü kalıcı hale getirebilmelerinin sebebi, bu havzada kurdukları hakimiyettir. Bu havzada hakimiyet kurmak için irili ufaklı adalarla birlikte, Rodos, Kıbrıs ve Girit adalarının alınması stratejik önem taşımıştır. Bu sayede Osmanlı bölgedeki güvenliği arttırmış, korsanlık faaliyetlerini azaltmış ve önemli bir ticaret yolunu hakimiyeti altına almıştır. 18. yüzyılda da Akdeniz'in stratejik önemi, Rusya'nın politikaları ve İngiltere ile Fransa'nın Akdeniz'de ki etkinliklerinin artması ile bir kat daha artmıştır. 1860-1870 yıllarında büyük tonajlı buharlı gemilerin ortaya çıkması ve 1869 yılında Suveyş kanalının açılması ile birlikte Akdeniz'in Avrupa-Uzakdoğu ticaret yolunun tekrar canlanmasına neden olmuştur [2].

Çünkü, Süveyş Kanalı Avrupa-Uzakdoğu yolunu, Ümit burnundan geçen yola göre 7000 deniz mili kısaltmaktadır. Böylece 19. yüzyıl da Akdeniz yeniden paylaşılmak ve İngiltere, Fransa ve Rusya'nın hakimiyet kurmak üzerine politikalar yaptıkları ve I. Dünya Savaşı ile neticelenen bir sürece girmiştir. Sonuç itibarı ile Kıbrıs İngilizlere, Ege denizindeki irili ufaklı bir çok ada ile Rodos ve Girit Yunanlılara bırakılmıştır. II. Dünya Savaşı'nın çıkışına kadar olan sürede İngiltere ve Fransa bölgeyi kontrol etmek için manda idareleri yaratmış ve Akdeniz bölgesinin istikrarsızlaşmasına sebep olmuştur. Savaş sonunda Akdeniz soğuk harbin, petrol rekabetinin, sömürgeleikten kurtulma çabalarının içinde odak noktası olmuştur. Böylece 4000 yıldır dönem dönem azalan, ama son yüzyıllarda giderek artan Akdeniz'in ticari ve stratejik önemi bir kez daha gündeme gelmiştir.

Günümüzde, Doğu Akdeniz sadece ticari bir kavşak olmakla kalmamış bölgede yapılan son hidrokarbon (petrol, doğal gaz) keşifleri ile enerji merkezi haline gelmiştir. Coğrafi olarak Doğu Akdeniz havzası bugün Ege Denizi kıyılarından, Mezopotamya ve Kuzey Afrika'ya içine alan bir bölgedir. Bu bölgede bugün Suriye, Filistin, Lübnan, İsrail, Mısır, Türkiye ve Yunanistan bulunmaktadır. Ülkelerin, kıyılarına paydaş oldukları deniz alanlarını paylaşmaları, günümüzde deniz savaşları ile değil, Ekonomik Mühürsür Sınırlar (MEB) (EEZ: Exclusive Economic Zone) çizerek antlaşmalarla sağlanmaktadır. Bu deniz sınırlarına Ekonomik Mühürsür Bölge (MEB) denilmekte ve bu sınırlar içerisindeki tüm ticari mallar o ülkenin kullanımına ait olmaktadır; balıkçılık, petrol, doğal gaz, deniz suyunun kullanımı, maden ve diğer her türlü meta o sınırlar içinde o ülkeye aittir.

Mühürsür sınır kavramı 1982 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin 55 ile 60 kadar olan maddeleri arasında açıklanmış ve imza altına alınmıştır. Bu maddeler kısaca 200 deniz mili boyunca ülkelere canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi, denize ilişkin genel araştırma yapma hakkı, deniz üzerine tesis inşa etme, deniz altı kabloları ve petrol boru hatları döşeme serbestliği tanıyan hukuki bir kavramdır. Bu bölge ülkelerinin kıta sahanlığı dışında kalan bölgeyi kapsamaktadır. Kıta Sahanlığı kelimesi daha çok jeopolitik anlam taşırken Ekonomik Mühürsür Bölge kavramı ekonomik ve hukuksal bir anlama sahiptir. Bunun sebebi her ülke kıyısının

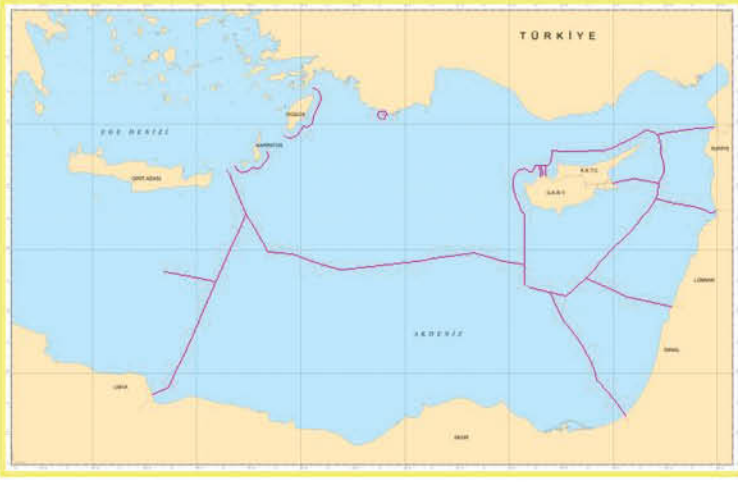
bulunduğu denizlerdeki veya okyanuslardaki, ekonomik zenginlikleri olabildiğince adil ve kavgasız paylaşmaktır. Örnek vermek gerekirse büyük çoğunluğunu Rusya ile paylaştığımız Karadeniz'in Ekonomik Mühürsür Sınırı Sovyet Rusyası ile 1986 yılında imzalanmış ve daha sonra Rusya'dan kopan diğer ülkeler olan, Gürcistan, Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan ile de kabul edilen ortak bir anlaşma ile belirlenmiştir. Ancak, Akdeniz için henüz uzlaşmış böyle bir sınır yoktur.

MEB uygulamasında en çok sorun coğrafi durumdan kaynaklanır. Zira, dünya yuvarlak olduğu ve kıtalar homojen dağılmadığı için ülkelerin 200 mil sınırları birbirleri ile çakışmaktadır. Bu durum ülkelerin birbirleri ile anlaşımızladığı MEB anlaşmalar ile düzenlenir. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesini imzalamamış ve taraf olmamıştır. Çünkü Akdeniz kapalı bir deniz olduğu için, yetki alanı uyuşmazlıkları vardır. Yine Türkiye ile Mısır'ın, Suriye ile Lübnan'ın MEB'leri iç içe girmiştir. Bölgede Kıbrısın durumu ise, MEB imzalanması için ayrı bir sorun oluşturmaktadır.

[b] Kadeş Antlaşması

[c] Doğu Akdeniz'de Ülkelerin ikili olarak imzaladığı MEB

Lübnan GKRY ile deniz alanları konusunda uzlaş-tıktan sonra hemen deniz araştırma sürecine girmiş ve 2013 yılında ihaleye çıkmıştır. Henüz Lübnan'ın bir keşfi olmamakla beraber Akdeniz'deki arama çalışmaları devam etmektedir. Suriye ise 2. İhale sürecini tamamlamış ama keşif yapamamıştır. Suriye'de ki son gelişmelerde bu bölgeden uzun bir süre petrol veya doğal gaz keşfi haberi olmayacağını göstermektedir. Türkiye kabul etmediği Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine göre

Doğuyu boyunduruk altına alabileceğinden, İngilizler ise hem uzak doğudaki sömürgelerine kolay ulaşım ve araların kontrolü açısından, hem de Orta Doğu petrolollerinin kontrolü açısından bu adaya egemen olmak için çaba göstermişlerdir. Doğu Akdeniz deniz alanlarına yapılan keşifler ile yaklaşık 115 Tcf (Tcf:Trilyon Cubic feet=3220 milyar m³) rezerve sahiptir ve önümüzdeki yıllarda yapılacak arama çalışmaları ile bu miktar giderek artacaktır [f].

Bu sorun 2000'li yılların başından itibaren bölgede yapılan doğal gaz keşifleri ile daha da artmıştır. Daha önce petrol ülkesi olan Mısır, yaptığı gaz keşfi ile gaz ihrac eden bir ülke konumuna gelmiştir. İsrail'in yaptığı Tamar ve Dalit doğal gaz keşifleri bölgenin daha da ısınmasına neden olmuştur. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ise İsrail ile 2010 yılında MEB antlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma bölgedeki jeopolitik ve jeoekonomik dengelerin düzenlenmesi konusunda önem taşımaktadır. Bu, her iki ülkenin ilişkilerini güçlendirmiştir. Ayrıca Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Doğu Akdeniz'deki yetki alanlarında çıkacak herhangi bir uyumsuzlukta, bütün Kıbrıs adasını temsil eden tek ve meşru devlet olarak kendini gösterme çabaları ile birlikte, söz konusu imza altına alınmış bölgede petrol ve doğal gaz arama ve işletme hakkının bulunduğu idda etmektedir [3].

çizilmiş hiç bir MEB kabul etmemekte ve kendi ruhsat alanlarını ilan etmektedir. Bu ruhsat alanlarından bir kısmı GKRY nin ilan ettiği ruhsat alanları ile çakışmaktadır [d]. Türkiye 2000 yılından önce İskenderun körfezinde 10 tane ve Mersin körfezinde 2 adet kuyu açmıştır. Bazı kuyularda doğal gaza rastlansada henüz ticari bir keşif yapamamıştır. İsrail deniz alanlarında ise ilk kuyular 1970 lerin başında açılmaya başlanmış ve 1993 ile 2000 yılları arasında önemli keşifler olmuştur. İsrail Dalit, Tamar, Mari, Gaza Marine ve Leviathan keşifleri ile toplam 27 Tcf (Tcf:trilyon cubic feet=756 milyar m³) doğal gaz keşfetmiştir.

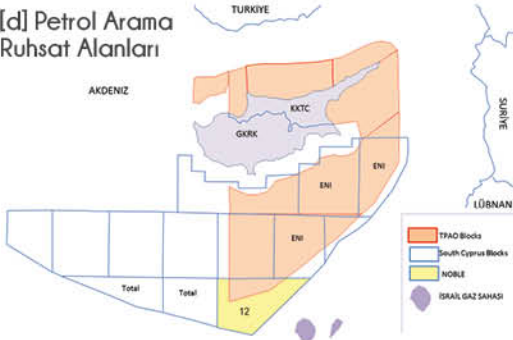
Doğu Akdeniz artık büyük şirketlerin büyük keşifler için peşinde olacağı bir bölge haline gelmiş ve orta vadede bir enerji merkezi haline gelecektir. Artık İsrail ile GKRY Doğu Akdenizde idda ettikleri MEB alanlarda yaptıkları bu keşifleri ekonomiye katmak ve Avrupa'ya ulaştırmak için ortaklaşa hareket edeceklerdir. Bu durumda giderek ısınan Doğu Akdeniz havzasının bugün gözlemlediğimiz sorunların çok üstünde, daha sıcak noktalara ulaşacağına habercisidir.

Artık Doğu Akdeniz sorunu sadece Türkiye, GKRY, İsrail, Mısır, Suriye ve Lübnan'ı ilgilendiren bir sorun değil, dünyayı ilgilendiren bir sorun haline gelmiştir. Tıpkı MÖ de olduğu gibi güçlü devletler o dönemin en önemli ticari metasına sahip olmak ve bu malın ticaretini kontrol etmek istedikleri gibi bugünde günümüzün güçlü devletleri, günümüzün en önemli ticari malı olan doğal gaz ve petrol rezervlerini ve bunların ticaretini kontrol etmek istemektedirler.

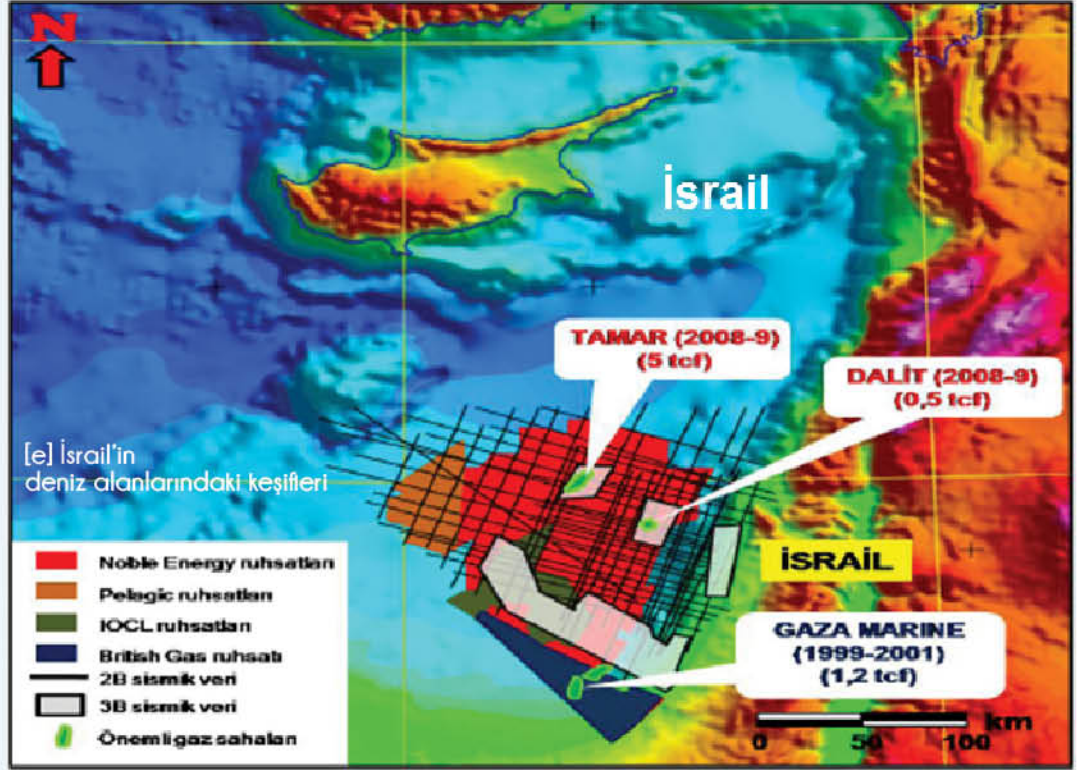
Bu keşiflerden Leviathan, Tamar ve Dalit keşifleri GKRY nin 12 nolu ruhsat alanında ki keşife yakındır [d]. Gaza Marine ve Mari keşifleri ise Filistinin Gazze Şeridinin deniz alanlarına düşmektedir [e].

Doğu Akdeniz hem ticaret yolu olarak tarih öncesi çağlardan itibaren hem de günümüzde yapılan hidrokarbon keşifleri ile uzun yıllar sorunların odak noktası olmaya devam edecektir.

[d] Petrol Arama Ruhsat Alanları

Bu nedenle arka arkaya 2003 de Mısır ile MEB imzalamış ve 2004 yılında bu antlaşmayı Birleşmiş Milletlere onaylatmıştır. 2007 yılında ise Lübnan ile MEB imzalamıştır [4][c]. Tüm bu hazırlıklardan sonra enerji politikalarında köklü değişikliğe giden GKRY, 2006 yılında 1. İhale sürecini başlatmış ve kendi hak idda ettiği alanları ruhsatlandırmıştır [d]. 2011 yılında 12 nolu ruhsat alanında gaz keşfi yaptığını ilan etmiştir [5][d]. 2012 yılında hemen ikinci ihalesini başlatmış ve Akdeniz deniz alanlarında kendisine ait olduğunu iddia ettiği MEB'de hakimiyetini kurmaya devam etmiştir. Doğu Akdeniz'de Mısır'ın deniz alanlarındaki petrol keşifleri 1997 yılında başlamıştır. Mısır'ın ispatlanmış doğal gaz rezervi 80 Tcf (Tcf: Trillion cubic feet= 2240 milyar m³) dir[f].

İsrail 1948 yılından beri enerjide dışa bağımlı iken bu keşifler ile kendi ihtiyacını 200 yıl karşılayacak rezerve sahip olmuştur. Keşfedilen bu sahalarda ki doğal gaz rezervleri İsrail'in ihtiyacının 26 katı kadardır. 2001 yılındaki bir beyanatında Sharon "İsrail Filistin'den hiç bir zaman gaz satın almaya-caktır" beyanı ile Gazza şeridinin deniz alanlarında yapılan keşfin kendilerin ait olduğunu ilan etmiştir.

KAYNAKLAR

- [1] İstanbul Arkeoloji Müzesi Şark Eserleri, www.istanbularkeoloji.gov.tr/web/15-67-1-1/muze_tr/koleksiyonlar/sark_eserleri_muzesi_eserler/kades_an-lasması
- [2] Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları, 2014
- [3] A.Özkan, 2012, Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge'nin Sınırlandırması Uyuşmazlığı, II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu
- [4] Turkish Marine Research Foundation, www.tudav.org/potential map of Eastern Mediterranean Exclusive Zone
- [5] Z.E.Yıldız, 2013, Doğu Akdeniz Genel Durum, www.zeynepelifyildizel.com/sunular

Doğu Akdeniz 4000 yıldır dünya ticaretinin ve ulaşımının merkezi olmuştur. Lider ülkeler bu denize egemen olmayı güvenlikleri açısından kaçınılmaz görmüşlerdir. İngilizler ve Osmanlı özellikle Kıbrıs adasına egemen olmayı önemsemişlerdir. Osmanlı bu adaya egemen olanın tüm Akdeniz ve Orta

[f] Ülke	Deniz Alanları Rezervi	
GKRY	8 Tcf	
Mısır	80 Tcf	
İsrail	Tamar	9 Tcf
	Mari	1.4 Tcf
	Dalit	500 Bcf
	Leviathan	16 Tcf
Lübnan	1st bidround no reserve	
Suriye	2nd bid round no reserv	
Türkiye	2nd bidround no reserv	
Doğu Akdeniz TOPLAM	114.9 TCF	